

25.11.2023

25 Kasım, 1999 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kadına yönelik şiddete karşı toplumda farkındalık yaratmak amacıyla Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele günü ilan edilmiştir. Bugün tüm medeni toplumlarda kadına yönelik şiddetle mücadelenin haklılığı ve gerekliliği en azından söylem düzeyinde benimsenmiş olsa da kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali olarak kabul görmesi, uzun yıllara yayılan uluslararası hukuk mücadelesinin neticesinde gerçekleşmiştir. Böyle bir günde, bu mücadelenin tarihçesini ve bu tarihçede İstanbul Sözleşmesi'nin sahip olduğu yeri anmanın önemine inanıyoruz.

11 Mayıs 2011 tarihinde imzaya açılan ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi, kadına karşı şiddete yönelik düzenlenmiş en güncel ve en kapsamlı metin olarak kabul edilmektedir. Türkiye, sözleşmeyi imzaya açıldığı 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış ve 24 Kasım 2011 tarihinde sözleşmeyi parlamentosunda onaylayan ilk ülke olmuştur. Türkiye, Sözleşme'yi onayladıktan yaklaşık 10 yıl sonra, 20 Mart 2021 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Sözleşme'den çekildiğini duyurmuştur.

Aşağıda sunulan notta, kadına yönelik şiddetle mücadelenin uluslararası hukuktaki tarihsel gelişimi detaylı olarak aktarılmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'ni hazırlayan gelişmeler ele alınarak, Sözleşme'nin zorlu bir müzakere süreci sonunda ortaya çıkan bir uzlaşma metni olduğu belirtilmektedir. Bu detaylı anlatı, İstanbul Sözleşmesi'nin dışında kalsa dahi uluslararası insan hakları sisteminin saygın bir üyesi olarak var olmak isteyen her devletin, kadına yönelik şiddetle mücadelede üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bununla birlikte, İstanbul Sözleşmesi'nin bu maksatla var olan araçlar arasında "altın standart" olarak kabul edildiğini vurgulayarak, İstanbul Sözleşmesi'ne neden ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

İstanbul Sözleşmesi'nin dışında kalmak, elbette ülkeleri kadına yönelik şiddete karşı yürütülen onlarca yıllık hukuki mücadelenin birikiminden muaf kılmamaktadır. Fakat, aşağıda sunulan notta ancak kaba hatlarıyla anlatıldığı üzere, İstanbul Sözleşmesi, bu anlamda var olan en gelişmiş araçtır ve bu aracı kullanmayı reddetmek, devletin kadınlara yönelik şiddeti ortadan kaldırma amacına yönelik samimiyetine ve devletin özen yükümlülüğünü yerine getirme yönündeki iradesine dair sorular doğurmaktadır.

GİF BİLGİ NOTU:

Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadelenin Uluslararası Tarihi¹

Yazar:

Fulya Kocukoğlu, GİF Program Direktörü

Duygu Söyler Aytaç, GİF Kıdemli Direktörü

Danışman:

Prof. Dr. Feride Acar, GREVIO Eski Başkanı ve CEDAW Komitesi Eski Başkanı

Prof. Dr. Bertil Emrah Oder, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi² Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, kamuoyunda bilinen adıyla *İstanbul Sözleşmesi*, kadınlara yönelik şiddet alanında bugüne kadar geliştirilmiş, hukuken bağlayıcı, ayrıntılı ve etkili hükümler içeren en ileri metindir. İstanbul Sözleşmesi tüm dünyada kadınlara yönelik şiddet ile mücadele alanında ‘altın standart’ olarak kabul görmektedir. Bu bölümde, Sözleşme’nin getirdiği yenilikleri açıklayabilmek ve bu kabulün gerekçelerini temellendirebilmek amacıyla, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadelenin uluslararası hukuk alanındaki tarihi ve Sözleşme’nin köklerini aldığı öncül gelişmeler kısaca incelenecektir.

Kadınlara yönelik şiddet, ataerkil toplumlarda erkek egemenliğinin doğal bir ifadesi olarak yüzyıllar boyunca kabul görmüştür. Kadınlara yönelik şiddetin altında yatan temel nedenin toplumsal cinsiyet kalıpları ve kadın-erkek eşitsizliği olduğu ve şiddetin bu eşitsiz düzeni sürdürmek için bir araç olarak kullanıldığı günümüzde kabul görse de, 18. yüzyıldan bu yana giderek güçlenen eşitlik talebinin ve kadın hareketlerinin kadınlara yönelik şiddet meselesini güçlü bir gündem maddesi olarak kamusal alana getirebilmeleri 1970’leri bulmuştur.³ “Özel olan politiktir” sloganıyla özdeşleşen ikinci dalga feminizm, ev içi şiddetin toplumsal ve cezai bir mesele olarak tartışmaya açılmasına büyük katkıda bulunmuş; kadın hareketleri özellikle 70’lerden bu yana şiddet mağduru kadınları destekleyen ağlar geliştirmiş ve eyleme geçmeleri için hükümetler üzerinde baskı kurmuştur.⁴ Kadınlar dünyanın birçok

---

¹ Bu not, GİF tarafından hazırlık süreci devam eden, İstanbul Sözleşmesi’ni konu edinen GİF Özel Raporu’nun giriş bölümü olarak kaleme alınmıştır.

² Önceleri “aile içi şiddet” olarak kullanılan bu terim, zamanla geniş bir çevrede “ev içi şiddet” (domestic violence) olarak kabul görmüş, İstanbul Sözleşmesi’nin orijinal metninde de bu şekilde kullanılmıştır. Her ne kadar metnin T.C. Resmi Gazete’de yayımlanan Türkçe çevirisinde aile içi şiddet kavramı tercih edilmiş olsa da bu rapor boyunca Sözleşme’nin orijinal dilindeki kullanıma sadık kalınarak ev içi şiddet kavramı kullanılacaktır. Kavramlara dair daha ayrıntılı tartışmalar, raporun bir sonraki bölümünde ele alınacaktır.

³ Vivien C. Fox, “Historical Perspectives on Violence Against Women”, *Journal of International Women’s Studies* 4 no.1 (2002): 15-34, <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol4/iss1/2>

⁴ Johanna Niemi, Lourdes Peroni, Vladislava Stoyanova, *International Law and Violence Against Women: Europe & Istanbul Convention* (London: Routledge, 2020); Consuelo Corradi ve Heidi Stöckl, “The lessons of

yerinde protesto eylemleri gerçekleştirmiş, Türkiye’de de ilk kez 1987 yılında “kendilerine ait bir mesele için,” dayağa karşı yürümüşlerdir.⁵

Kadınlara yönelik şiddetin ve ev içi şiddetin uluslararası insan hakları hukukunun konusu olarak tanımlanmasında, insan hakları hukukunun benimsediği özel alan-kamusal alan ayrımının ve bununla ilişkili olan haklar hiyerarşisinin yarattığı güçlükleri anmak gerekmektedir. Tarihsel olarak insan hakları hukuku, söz konusu hakların devletler tarafından ihlal edilmemesi için geliştirilmiş; bireyler arası eylemleri değil, devlet ve devlet aktörleri ile vatandaşlar arasındaki ilişkiyi konu edinmiştir. Diğer bir ifadeyle, insan hakları uzun bir süre yalnızca kamu alanında oluşan hak ihlalleriyle ilgilenmiş, ev içi gibi mahrem ve özel alanlardaki güç ilişkilerini ve ihlalleri konu edinmemiştir.⁶ Bu ayrım, ev içi şiddet konusunun haklar bağlamında ele alınmasını uzun süre engellemiştir.

Uluslararası insan hakları hukukunun temelini, 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve sonraki on yıllar boyunca imzalanan bir dizi insan hakları sözleşmesi oluşturur. Bu süreçteki en önemli sözleşmelerden ikisi Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’dir. Bu sözleşmeler her ne kadar 1966 ve 1967’de arka arkaya kabul edilmiş olsalar da, uluslararası insan hakları sisteminde medeni ve siyasi haklar “birinci kuşak” haklar olarak öncelikli bir yere sahip olmuştur. Yukarıda bahsi geçen özel alan-kamusal alan ayrımında kamusal alana odaklanan, negatif haklar olarak da bilinen bu hakların işleyişine dair uluslararası mekanizmalar oldukça gelişmiştir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ise “ikinci kuşak” haklardır ve gerçekleştirilmeleri pozitif yükümlülükler gerektirdiğinden daha tartışmalı bir alanda kalmıştır. Bu haklara ilişkin düzenlemeler, bugün bile siyasi ve medeni haklara kıyasla daha zayıftır. Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Şiddet eski Özel Raportörü Yakın Ertürk’e göre, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların, “özellikle özel alanla özdeşleştirilmiş olan kadınların yaşam pratiklerine dair koşulları dönüştürebilecek nitelikteki düzenlemelerin hukuki temellerini oluşturduğu görüşü oldukça yaygındır.”⁷ Bu ifade, şiddetten korunmanın ikinci kuşak haklardan birisi olduğu anlamına gelmemektedir. Şiddetten korunmak; yaşam hakkı, işkence, kötü ve insanlık dışı muamele yasağı, kölelik yasağı gibi temel kişi hakları bağlamında ele alınmaktadır. Kadınlara karşı şiddetin önlenmesi, yalnızca, devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmesini elzem kılması bakımından sosyal haklara benzemektedir. Bu bakımdan, ikinci kuşak hakların giderek daha fazla kabul görmesi, insan haklarının zamanla daha kapsayıcı ve bütüncül hale gelmesi ve devletin pozitif yükümlülükleri anlayışının yerleşmesi, kadına şiddet olgusunun haklar bağlamında ele alınabilmesini kolaylaştırmıştır.

Siyasi dönüşümlerin ve hak mücadelelerinin etkisiyle 20. yüzyılın sonlarına doğru insan haklarının daha kapsayıcı hale gelmesi neticesinde kadın hareketlerinin kazanımları ivme kazanmıştır.⁸ Bu kazanımların, anayasalar ve yargısal içtihatlar yoluyla da çeşitlendiği ve kadın hareketinin taleplerinin hukuk politikasına yansdığı görülmüştür.⁹ Türkiye’de 2001, 2004 ve 2010 yıllarında yapılan anayasa

---

history: The role of the Nation States and the EU in fighting violence against women in 10 European Countries”, *Current Sociology* 64 no.4 (2016): 671-88.

⁵ Nühket Sirman, “Feminism in Turkey: A Short History”, *New Perspectives on Turkey* 3 (1989): 1-34, <https://doi.org/10.15184/S0896634600000704>

⁶ Feride Acar ve Yakın Ertürk, “Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar”, der. Serpil Sancar, *Birkaç Arpa Boyu: 21. yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar: Prof Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan* (İstanbul: Koç Üniversitesi, 2011), sayfa 284.

⁷ Yakın Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), sayfa 28.

⁸ Ertürk, 2015, sayfa 28-29.

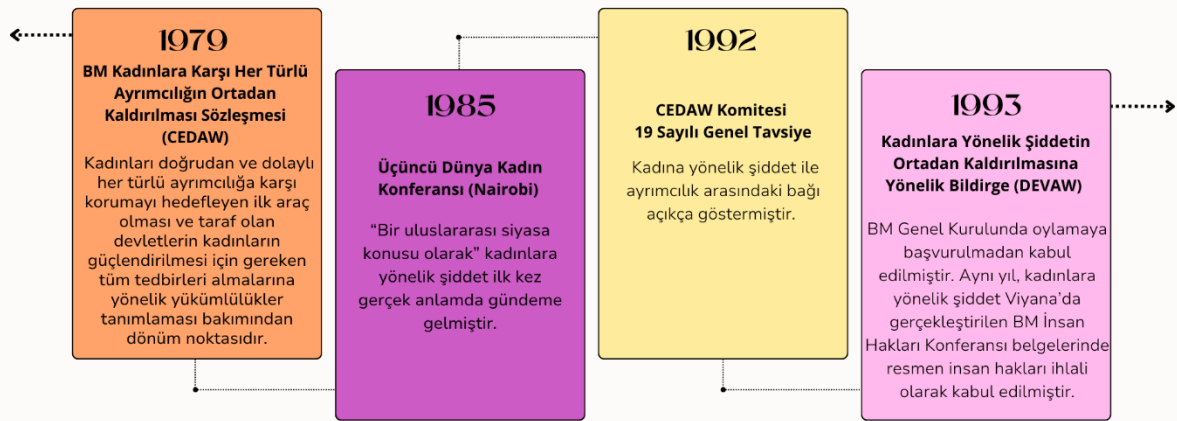
⁹ Helen Irving (Ed.), *Gender and Constitutions*, Edward Elgar Publishing, 2017.

değişiklikleri ile eşler arasında eşitlik, kadın-erkek eşitliğini yaşama geçirme konusunda devletin pozitif yükümlülüğünün kabulü ve buna ilişkin anayasal güvence sağlanması da bu durumun yansımasıdır.¹⁰ Kadınlara yönelik şiddetin engellenmesi konusunda devletin yükümlülükleri anlayışının gelişmesinde, BM nezdindeki bir dizi metnin ve gelişmenin yanı sıra bölgesel gelişmeler ve insan hakları bölgesel koruma mekanizmalarının kararları da etkili olmuştur.¹¹ Bu gelişmelerin en önemlileri, aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

BM Düzeyindeki Gelişmeler

BM'nin kuruluşundan bu yana kadın-erkek eşitliğini BM gündeminin bir parçası yapmak isteyen kadınların çabaları sonucu, önce İnsan Hakları Komisyonu altında bir alt komisyon kurulmuş, ardından bu kurum Haziran 1946'da Kadının Statüsü Komisyonu'na (CSW) çevrilmiştir. CSW, küresel kadın hareketiyle eşgüdümlü bir şekilde kadın sorunlarının uluslararası gündemde yer bulmasında önemli bir rol oynamış, cinsiyet eşitliğine dair normatif ve kurumsal çerçevenin gelişmesine katkıda bulunmuştur.¹²

CSW'nin gündemi, uluslararası konjonktür ile paralel olarak değişmiş ve farklı dönemlerde kadın sorunlarının farklı boyutlarına odaklanmıştır.¹³ İlk yıllarında İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin eşitlik ilkesi etrafında gündemini belirleyen Komisyon, sonraki on yılda kadının güçlenmesi olgusuyla ilgilenmiş; kalkınma, kadın emeği ve ayrımcılık gibi konulara yoğunlaşmış ve kadınlara şiddet bu dönemde daha ciddi bir şekilde tartışılır olmuştur. 1976-1985 yılları arasındaki bu dönem, BM tarafından *Kadın 10 Yılı* olarak adlandırılmıştır.

© Global İlişkiler Forumu, 2023

¹⁰ Bertil Emrah Oder, "Women and Constitution-Making in Turkey: From Ottoman Modernism to a Constitutionalism of Women's Platform", *Women as Constitution-Makers: Case Studies from the New Democratic Era*, Ruth Rubio-Marín / Helen Irving (Ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), sayfa 270–313.

¹¹ McQuigg, 2017.

¹² Ertürk 2015, sayfa 48.

¹³ CSW'nin gelişim süreci ile ilgili detaylar için bkz: Ertürk 2015, sayfa 53-63.

Kadınlara karşı ayrımcılığın yasaklanması konusunda önemli adımların atıldığı bu dönemde öne çıkan gelişmelerden biri, aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde incelenecek olan **BM Kadınlara Karşı Her Türli Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW)** imzalanmasıdır. “Bir uluslararası siyasa konusu olarak” kadınlara yönelik şiddetin ilk kez gerçek anlamda gündeme gelişi, 1985 yılında Nairobi’de gerçekleşen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı sırasında olmuştur.¹⁴ Bu dönemin bir diğer önemli kazanımı ise kadın sorunlarından sorumlu ulusal mekanizmaların somutlaşması ve kurumsallaşmaya başlamasıdır.¹⁵ İlerleyen sayfalarda anılacağı üzere, “kadın hakları insan haklarıdır” söyleminin kabul göreceği 1990’lar ise genel olarak kadın hakları, özel olarak da kadına yönelik şiddet alanında önemli uluslararası kazanımlara sahne olmuştur.

Kadının insan haklarının anayasası olarak bilinen 1979 tarihli CEDAW, bu bağlamda anılması gereken en önemli metin olarak değerlendirilmektedir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve CEDAW’dan önceki tüm BM ve bölgesel insan hakları sözleşmelerinde cinsiyet temelli ayrımcılık yasaklanmış ancak cinsiyetsiz bir dil kullanılmıştır. Diğer bir deyişle, cinsiyet temelli ayrımcılığın daha çok kadınlar aleyhine işlediğine dair herhangi bir ifade kullanılmamış, özellikle kadınları ayrımcılığa karşı korumaya yönelik herhangi bir hüküm yer almamıştır. CEDAW, insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele alanına iki temel yenilik getirmiştir.¹⁶ Bu yeniliklerden ilki, *kadınları*¹⁷ doğrudan ve dolaylı her türlü ayrımcılığa karşı korumayı hedefleyen bir araç olmasıdır. İkincisi, taraf olan devletlerin kadınların güçlendirilmesi için gereken tüm tedbirleri almalarına yönelik yükümlülükler tanımlamasıdır.

CEDAW, kadına yönelik ayrımcılığı “hak” kavramı üzerinden tanımlaması bakımından da çok önemlidir.¹⁸ Sözleşme, hukuki eşitliğin ötesinde eylemli eşitliğe vurgu yapar ve kadına karşı ayrımcılığın temelinde yatan cinsiyet kimliklerine dair sosyal ve kültürel değerlerin sorgulanmasını öngörür.¹⁹ Daha sonra devletin yükümlülükleri bağlamında daha ayrıntılı bir şekilde incelenecek olan bu husus, İstanbul Sözleşmesi’nde de etraflıca ele alınan toplumsal düzeydeki önleyici tedbirler bakımından önemlidir.

CEDAW, ayrıca devletleri aldıkları yasal, hukuki, idari ve diğer tedbirleri CEDAW Komitesi’ne bildirmekle yükümlü tutmuştur. Bu sayede CEDAW, uzmanlarca yeniden ve yeniden yorumlanabilen, gelişen, canlı bir enstrüman olarak varlığını sürdürmüştür.

CEDAW metninde kadına yönelik şiddet ya da ev içi şiddet kavramları anılmamıştır. Ancak, CEDAW hükümleri kadına karşı ayrımcılığı oluşturan ya da dolaylı olarak bu sonucu doğuran her türlü eyleme karşı tedbir almayı gerektirdiğinden, kadına yönelik şiddetin de bu bağlamda değerlendirilmesine elverişlidir. Nitekim, CEDAW Komitesi ilk kez 1989 yılında 12 Sayılı Genel Tavsiye ile Sözleşme’nin devletlerin kadına yönelik şiddete karşı tedbir almalarını gerektirdiğini ifade

---

¹⁴ A.g.e, sayfa 70

¹⁵ A.g.e, sayfa 59

¹⁶ Dubravka Simonovic, “Global and Regional Standards on Violence Against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions”, *Human Rights Quarterly* 36 no. 3 (2014): 590-606, <http://www.jstor.org/stable/24518259>

¹⁷ Bundan önceki araçlar, cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkmakla birlikte bu ayrımcılığın birincil mağdurları olan kadınların korunmasını konu edinmemiştir.

¹⁸ Bertil Emrah Oder, “Kadınların İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması”, der. Gökçeçiçek Ayata, Sevinç Eryılmaz Dilek, Bertil Emrah Oder, *Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), sayfa 24.

¹⁹ A.g.e, sayfa 25

etmiştir.²⁰ 1992 yılında yayımlanan **19 Sayılı Genel Tavsiye** ise, kadına yönelik şiddet ile ayrımcılık arasındaki bağı açıkça göstererek konuyu daha detaylı bir şekilde ele almış, ardından gelecek olan metinler için önemli bir dönüm noktası olmuştur.²¹

Komite, Sözleşmenin ikinci maddesine referansla geliştirdiği bu yaklaşım ile şiddetin önlenmesi hususunda devletlerin özen yükümlülüğünün (*due diligence*) daha iyi tanımlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir.²² Komite'nin bu kararlar konuya getirmiş olduğu yorum, sonraki yıllarda kadınlara karşı şiddet konusunda giderek genişleyecek olan 'yumuşak hukuk' birikiminde kendine genişçe yer bulmuştur.²³ CEDAW daha sonra, 2017 yılında, **35 Sayılı Genel Tavsiye** ile 1992 yılındaki tavsiyelerini geliştirerek güncellemiş, "toplumsal cinsiyete dayalı kadınlara yönelik şiddetin yasaklanmasının uluslararası teamül hukuku ilkesine evrildiğin[e]" ve bu süreçte 19 sayılı Genel Tavsiye'nin "ana katalizatör niteliğinde" olduğuna vurgu yapmıştır.²⁴

1993 yılına gelindiğinde, kadınlara yönelik şiddet Viyana'da gerçekleştirilen BM İnsan Hakları Konferansı belgelerinde resmen insan hakları ihlali olarak kabul edilmiştir.²⁵ Aynı yıl BM Genel Kurulu'nda oylamaya başvurulmadan kabul edilen **Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Bildirge (DEVAW)**,²⁶ meselenin ayrımcılık ve sistematik eşitsizlik bağlamına oturtulmasına katkıda bulunan önemli bir siyasi belgedir.

---

²⁰ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986-2013, *Aile ve Çalışma Bakanlığı*, sayfa 17, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35255/cedaw-genel-tavsiye-kararlari-1986-2013.pdf>

²¹ A.g.e, sayfa 31-41

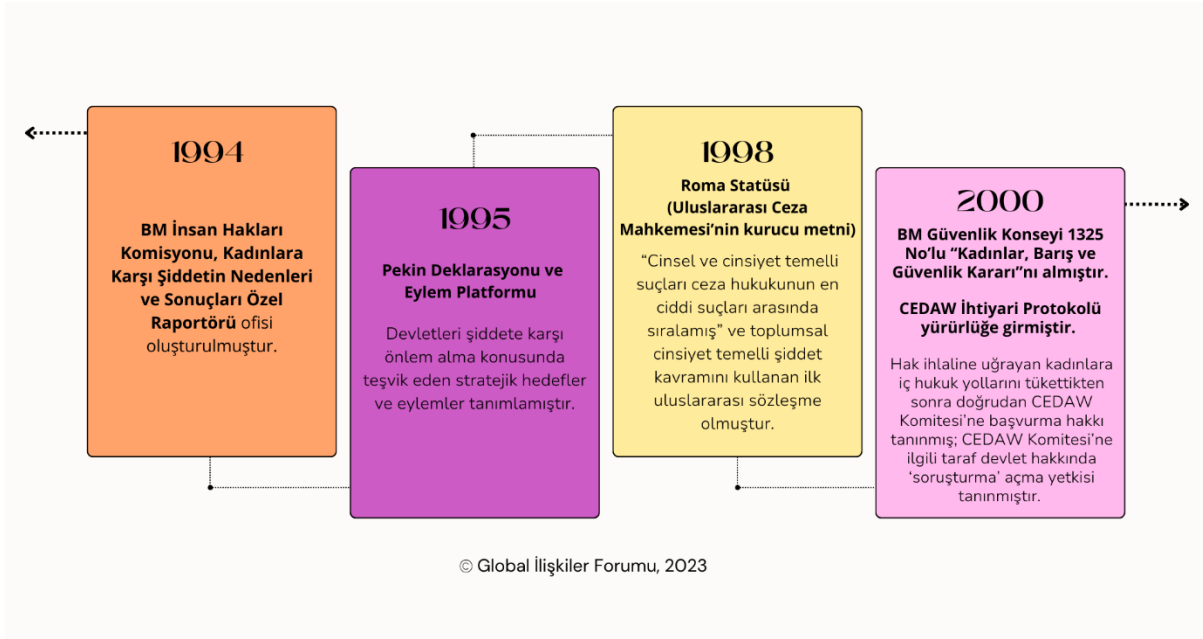
²² CEDAW Sözleşmesi Madde 2 (e), devletleri "herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak" ile yükümlü kılmaktadır. TBMM, *CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü*, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf

²³ Feride Acar ve Raluca Maria Popa, "From Feminist Legal Project to Groundbreaking Regional Treaty : The Making of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence", *European Journal of Human Rights*, 2016/3, sayfa 294.

²⁴ CEDAW/C/GC/35, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye, *KİH-YÇ*, <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%C3%A7eviri-Nazan-Moro%C4%9Flu.pdf>

²⁵ "Yakın Ertürk: Türkiye Kadınlarla Savaşan Bir Ülke Haline Geldi", *SES Eşitlik, Adalet, Kadın Platformu*, 22 Temmuz 2020, E.T: 19 Ağustos 2021, <http://esitlikadaletkadin.org/prof-dr-yakin-erturk-turkiye-kadinlarla-acikca-savasan-bir-ulke-haline-geldi/>

²⁶ Declaration on the Elimination of Violence against Women, res. 48/104, 20 Aralık 1993, *OHCHR*, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/violenceagainstwomen.aspx>

1994 yılında **BM İnsan Hakları Komisyonu, Kadınlara Karşı Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü** ofisini oluşturmuş;²⁷ 1995 yılında kabul edilen **Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu**, devletleri şiddete karşı önlem alma konusunda teşvik eden stratejik hedefler ve eylemler tanımlamıştır.²⁸ Pekin süreci, CEDAW'ın bilinirliğine ve öneminin daha geniş bir kitle tarafından anlaşılmasına önemli katkılarda bulunmuş, ortaya çıkan belge kadın hareketi tarafından özellikle sahiplenilmiş ve güçlü bir siyasi etki yaratmıştır.²⁹ 1998 yılına gelindiğinde, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurucu metni olan **Roma Statüsü**, "cinsel ve cinsiyet temelli suçları ceza hukukunun en ciddi suçları arasında sıralamış" ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet kavramını kullanan ilk uluslararası sözleşme olmuştur.³⁰

Böylece, 1990'lar kadının insan haklarının tanınmasına ve kadına karşı şiddetin insan hakkı ihlali olduğu anlayışının uluslararası camiada yerleşmesine katkıda bulunan bir dizi önemli gelişmeye sahne olmuştur.

Yeni yüzyıl başlangıcına geldiğinde ise kadınlara yönelik şiddet konusu, BM'nin "yüksek siyaset" ile ilişkilendirilen asli organı Güvenlik Konseyi'ne kadar taşınmış ve Güvenlik Konseyi 2000 yılında 1325 No'lu "**Kadınlar, Barış ve Güvenlik Kararı**" nı almıştır. BM Antlaşması gereği tüm üye devletlerin kabul etmek durumunda olduğu bu karar, çatışma ve barış ile ilgili karar veren tüm mekanizmalarda kadınların eşit temsiliyeti, toplumsal cinsiyet bakış açısının anaakımlaştırılması ve barış süreçlerine entegre edilmesi, çatışmalarda kadın haklarının korunması, silahsızlanma süreçlerinde ve barış

²⁷ Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, *OHCHR*, <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/srwomenindex.aspx>

²⁸ UN, *Beijing Declaration and Platform for Action*, 15 Eylül 1995,

https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf

²⁹ Feride Acar, "Kadınların İnsan Haklarında Ulusalüstü Standartlar ve Denetim: CEDAW Bağlamında Bazı Gözlemler", der. Hülya Şimşek vd., *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2010), sayfa 184.

³⁰ Ertürk 2015, sayfa 85.

operasyonlarında kadınların sorun ve çıkarlarının gözetilmesi gibi hususlarda hedefler ve yükümlülükler belirlemektedir.³¹

Ayrıca, 2000 yılında yürürlüğe giren CEDAW İhtiyari Protokolü ile hak ihlaline uğrayan kadınlara iç hukuk yollarını tükettikten sonra doğrudan CEDAW Komitesi'ne başvurma hakkı tanınmış; yaygın ve vahim hak ihlalleri olduğu yolunda güvenilir bilgi geldiği durumlarda CEDAW Komitesi'ne ilgili taraf devlet hakkında 'soruşturma' açma yetkisi tanınmıştır.³² CEDAW Komitesi'nin 2005 yılından itibaren kadınlara yönelik şiddet vakalarına ilişkin oluşturduğu içtihat, İstanbul Sözleşmesi'nin yazım aşamasında yol gösterici kaynaklar arasında kabul edilmiştir.³³

Bölgesel Gelişmeler

Kadına karşı şiddetle mücadelede geliştirilen hukuken bağlayıcı ilk bölgesel metin, 1994 yılında Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) tarafından kabul edilen **Belém do Pará Sözleşmesi**'dir.³⁴ Bu belge, yukarıda anılan Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Birleşmiş Milletler Bildirgesi (1993) ile birlikte, bu konudaki temel yönelimlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.³⁵ Belem do Para Sözleşmesi, bahsi geçen Bildirge ile paralel olarak kadınlara yönelik şiddeti insan onuruna karşı bir saldırı olarak ele alması, kadının ve ailesinin içsel onuruna vurgu yapması, ve şiddeti "kadın ile erkek arasındaki tarihsel eşitsizliğe dayalı iktidar ilişkisinin dışavurumu" olarak yorumlaması bakımından dikkate değerdir. Eylemin kamu görevlileri ya da özel kişiler tarafından işlendiğine bakılmaksızın, her türlü fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddet Sözleşme kapsamında değerlendirilmiştir. Sözleşme, taraf devletlere şiddetin önlenmesine yönelik yasaların ve politikaların benimsenmesi için bir yol haritası ve çerçeve sağlamıştır.

Ayrıca, 2003 yılında Afrika Birliği tarafından kabul edilen **Maputo Protokolü** (tam adıyla Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi'ne ek Afrika Kadın Hakları Protokolü),³⁶ özel olarak kadına yönelik şiddete odaklanmasa da bölgede kadının insan haklarının tanınmasında önemli bir adım olarak nitelendirilmektedir.³⁷ Protokoldeki kadına yönelik şiddet tanımı, Belem do Para Sözleşmesi'ndekine ek olarak "ekonomik zarara yol açan ya da açabilecek olan" eylemleri de içermektedir. Protokol, kadına karşı şiddetin ve ayrımcılığın yasaklanması bakımından kıymetli hükümler içerirse de taraf devletlerin birçoğunda uygulamadaki etkileri oldukça sınırlı kalmıştır.³⁸

Siyasal açıdan Avrupa Konseyi nezdinde kaydedilen ilk önemli gelişme, 1985'te kabul edilen, Bakanlar Komitesi'nin ev içi şiddet konulu Tavsiye Kararı'dır.³⁹ Bu ilk kararın ve devamında gelen gelişmelerin ardından 1993'te düzenlenen Kadın Erkek Eşitliğinden Sorumlu Avrupa 3. Bakanlar Konferansı neticesinde, kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için stratejiler içeren bir deklarasyon

³¹ A.g.e, sayfa 86-88.

³² "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol", *Kadının İnsan Hakları*, <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/07/cedaw-protokol.pdf>

³³ McQuigg 2017, sayfa 67.

³⁴ OAS, *Inter-American Convention on the Prevention, Punishment, and Eradication of Violence against Women*, <https://www.oas.org/en/mesecvi/docs/BelemDoPara-ENGLISH.pdf>

³⁵ Oder, 2010, sayfa 33.

³⁶ "Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü", *Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği*, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/446_1.pdf

³⁷ McQuigg 2017, sayfa 67.

³⁸ Victor Oluwasina Ayeni, *The impact of the African Charter and the Maputo Protocol in selected African states*, (PULP: South Africa, 2016).

³⁹ Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. R (85) 4, 26 Mart 1985, <https://rm.coe.int/16804f120d>

yayımlanmış ve 1997 yılında bir Eylem Planı geliştirilmiştir.⁴⁰ 2002 yılında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Kadınların Şiddete Karşı Korunması konulu Tavsiye Kararı ise konu etrafındaki tartışmaların ve çalışmaların hızlanmasına vesile olmuştur. Önceki kararlara kıyasla daha geniş bir şiddet tanımı getiren ve uzun bir öneri listesi sunan bu karar,⁴¹ 2007 ve 2010 tarihli Tavsiye Kararları ile birlikte İstanbul Sözleşmesi'nin giriş metninde de anılmaktadır.

Konuyla ilgili **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadının** oluşması İstanbul Sözleşmesi'nin zeminini hazırlayan en önemli bölgesel gelişmelerdendir. AİHM, 1997 yılında verdiği *Aydın v Türkiye* kararında, gözaltına alınan kadın yurttışa karşı kamu görevlilerinin cinsel nitelikli saldırı ve fiziksel şiddet içeren eylemlerini işkence yasağı kapsamında ele almış ve bu konuda devletin etkili soruşturma yapma konusundaki özen yükümlülüğünü vurgulamıştır.⁴² Bu ilk yapısal, ancak kamusal nitelikli şiddet içtihadının ardından, ev içi şiddete ilişkin içtihadın gelişimi için 2000'li yılları beklemek gerekmiştir.

AİHM içtihat hukuku, ev içi şiddet konusunda devletin pozitif yükümlülükleri anlayışının ileriye taşınmasında ve İstanbul Sözleşmesi'ne duyulan ihtiyacın kabulünde oldukça etkili olmuştur. Mahkemenin konuyu doğrudan ele aldığı ilk karar, 2007 yılındaki *Kontrova v Slovakya*⁴³ kararıdır. Bu davada eşinden birçok kez şiddet gören başvurucu, eşinin iki çocuğunu öldürerek intihar etmesi üzerine adalet arayışını AİHM'e kadar taşımış, polisin durumdan haberdar olduğu halde çocuklarının hayatını korumak için gereken önlemleri almadığı gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 2. maddesinin ve özel hayatının ve aile hayatının korunmadığı gerekçesiyle 8. maddenin⁴⁴ ihlal edildiğini öne sürmüştür. İddiyayı inceleyen Mahkeme, şiddet eylemlerinden ve tehditlerden haberdar olan polisin, yasalarla tanımlanmış görevlerine aykırı davrandığına hükmederek devletin yaşama hakkını korumak için pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğinden hareketle 2. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.⁴⁵ Ancak Mahkeme, 8. maddenin ihlalini ayrıca incelemeye gerek olmadığına hükmetmiştir.⁴⁶ Diğer bir ifadeyle bu karar çocukların ölümüne odaklanırken başvuranın maruz kaldığı istismar, doğrudan ihlal gerekçesi kabul edilmemiştir. Bir yıl sonra gelen *Bevacqua ve S. v Bulgaristan*⁴⁷ kararında ise Mahkeme, kendisi ve oğlu eşinden şiddet gören ve olayı birden çok kez polise taşımış olan başvurunun özel ve aile hayatının korunması için gerekli tedbirlerin alınmadığı gerekçesiyle bu sefer 8. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

---

⁴⁰ The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, Eylül 2008, E.T: 20 Ağustos 2021,

https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Fact_Sheet_en.asp

⁴¹ Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. R (2002) 5, 30 Nisan 2002,

<https://www.coe.int/en/web/genderequality/recommendation-rec-2002-5-and-other-tools-of-the-council-of-europe-concerning-violence-against-women>

⁴² Bertil Emrah Oder, "Şükran Aydın'dan Daphne'ye: Avrupa Düzeyinde Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi", *Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı*, İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi, 2002, sayfa 143-163.

⁴³ *Kontrova v. Slovakia* (App. No. 7510/04), 31.05.2007 tarihli AİHM Kararı

⁴⁴ Sözleşme'nin 8. maddesinde geçen özel yaşama saygı hakkı, devletleri bireylerin maddi ve manevi bütünlüğünü diğer kişilere karşı korumakla yükümlü tuttuğu şekilde yorumlanmıştır. Osman Doğru ve Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, 2013, sayfa 37, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/907_1.pdf

⁴⁵ *Kontrova v. Slovakia* (App. No. 7510/04), 31.05.2007 tarihli AİHM Kararı, para. 46-55,

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80696>

⁴⁶ *Kontrova v. Slovakia*, para. 56-58

⁴⁷ *Bevacqua and S. v. Bulgaria* (App. No. 71127/01), 12.06.2008 tarihli AİHM Kararı,

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86875>

AİHM'in konuyla ilgili aldığı kararlardan bugüne kadar en çok ses getiren ve dönüm noktası olarak kabul edilen kararı, 2009 tarihli *Opuz v Türkiye*⁴⁸ kararıdır. Bu davada başvuru ve annesi, başvuru eşi tarafından birçok kez saldırıya uğramış ve tehdit edilmiş, sonunda başvuru annesi eş tarafından vurularak öldürülmüştür. Polise yapılan başvurular neticesinde koca gözaltına alınmış ya da kısa süre ile tutuklanmış, ancak durumun ciddiyeti karşısında verilen cezalar yüreklendirici nitelikte kalmıştır. Örneğin, kocanın eşini yedi kez bıçakladığı olayda yalnızca ufak bir para cezası verilmiştir. AİHM, bu davada yalnızca 2. maddenin değil, 3. ve 14. maddelerin de ihlal edildiğine karar vermiştir. Başvurucunun, kocası tarafından uğradığı şiddet insanlık dışı muamele olarak kabul edilmiş ve kocanın vücut bütünlüğünü tehdit eden eylemleri karşısında alınan tedbirler yetersiz görülmüş, verilen cezalar caydırıcı bulunmamıştır.⁴⁹ Ayrıca Mahkeme, Türkiye'de ev içi şiddet vakalarındaki pasif tutumun daha çok kadınların aleyhine işlediğine, bu suretle Sözleşme'nin ayrımcılık ilkesinin de ihlal edildiğine karar vermiştir.⁵⁰ Bu anlamda karar, bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.⁵¹

Bu örneklerde görüldüğü üzere, **ev içi şiddetin önlenmesinde devletin üzerine düşen pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemesi, AİHS'nin 2. (yaşama hakkı), 3. (işence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) ve 14. (ayrımcılık yasağı) maddelerinin ihlali olarak yorumlanabilmektedir.**⁵²

İstanbul Sözleşmesi'ni Hazırlayan Gelişmeler

Avrupa Konseyi, 2005 yılında kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması için bir Görev Gücü oluşturmuş, ayrıca, 2006-2008 yılları arasında şiddete karşı yoğun bir kampanya yürütmüştür. Bu dönemde yapılan çalışmalar kadına yönelik şiddetin Avrupa'da ne denli yaygın olduğuna (kadınların %45'inin erkekler tarafından şiddete uğradığını göstererek) dikkat çekmiş ve üye devletlerin şiddet konusunda farklılaşan müdahaleleri konusunda önemli bir bilgi birikimi oluşturmuştur.⁵³

Görev Gücü tarafından hazırlanan ve 2008 yılında yayımlanan rapor, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için Avrupa Konseyi tarafından hazırlanacak bir insan hakları sözleşmesinin faydalarına dikkat çekmiştir.⁵⁴ Şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması ve failerin cezalandırılması konularında kapsamlı hükümler içerecek olan bu sözleşmenin, cinsiyet eşitliği, insan hakları, ceza hukuku ve medeni hukuk alanında çalışan uzmanların ve sivil toplumun dahil edildiği çok disiplinli bir komite tarafından yazılması gerektiğini vurgulamıştır. Öte yandan, Suç Sorunları Avrupa Komitesi

---

⁴⁸ *Opuz v Turkey* (App. No. 33401/02), 09.06.2009 tarihli AİHM Kararı, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945>

⁴⁹ *Opuz v Turkey*, para. 118-176.

⁵⁰ *Opuz v Turkey*, para. 200.

⁵¹ *Opuz v Turkey*, bu kararların en önemlisi olmakla birlikte, AİHM'in ev içi şiddet konusunda Türkiye'yi kusurlu bulduğu tek karar değildir. 2016 tarihli *Civek v. Turkey* (App. No. 55354/11), *M. G. v. Turkey* (App. No. 646/10), *Halime Kılıç v. Turkey* (App. No. 63034/11) kararlarında da Türkiye Cumhuriyeti, Madde 2 ya da 3'ü ihlal etmekle suçlu bulunmuştur. Ayrıca *Civek* ve *Halime Kılıç* davalarında ayrımcılık ilkesinin de ihlal edildiğine hükmedilmiştir.

⁵² McQuigg, 2017, sayfa 64.

⁵³ Acar ve Popa 2016, sayfa 294.

⁵⁴ Final Activity Report, Council of Europe Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG-TFV), 2008, Council of Europe, https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf

(CDPC), 2007 yılında Konsey'e ev içi şiddetin önlenmesine yönelik hukuki bir aracın geliştirilmesine yönelik ayrı öneri vermiştir.⁵⁵

Avrupa Konseyi, her iki öneri üzerinde de çalışmak üzere Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Geçici Komisyonunu (CAHVIO) oluşturmuştur. Komisyonunda, hem meseleye toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yaklaşan ve kadına karşı şiddet kavramını merkeze alanlar, hem de cinsiyetsiz bir yaklaşımı ve Sözleşme'nin odağında ev içi şiddet kavramının olması gerektiğini savunanlar yer almıştır. Birbirlerinden temel kavramlar ve yaklaşımlar konusunda önemli ölçüde ayrışan bu iki grup arasında yaşanan çetrefilli tartışmaların ardından İstanbul Sözleşmesi, **her iki bakış açısını da barındıran, kapsayıcı bir metin olarak ortaya çıkmıştır.**⁵⁶

Komisyonun uzun ve zorlu müzakereler sonunda tamamladığı taslak metin, 2011 yılında “**Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi**” ismiyle Bakanlar Komitesi tarafından onaylanmıştır. Daha sonra Türkiye'nin başkanlığı döneminde Avrupa Konseyi tarafından İstanbul'da imzaya açılan ve ilk imzacısı olduğumuz Sözleşme, bu sebeple kamuoyunda bilinen adıyla **İstanbul Sözleşmesi** adını almıştır.

İstanbul Sözleşmesi'ne Neden Gerek Duyuldu?

İstanbul Sözleşmesi, bu bölümde bahsi geçen tüm gelişmelerden ve kadın hareketinin on yıllardır edindiği birikimden beslenerek ve kendinden önceki metinleri ileriye taşıyarak kadına yönelik şiddet alanında bugün altın standart olarak anılan kapsamlı bir çerçeve geliştirmiştir. İstanbul Sözleşmesi'ni öncüllerinden ayıran ve bu denli önemli kılan temel unsurların bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin sembolik önemi

Avrupa nezdinde özel olarak kadınlara yönelik şiddete ve ev içi şiddete odaklanan bir insan hakları sözleşmesinin kabul edilmiş olması, problemin tanınması ve ciddiyetinin idrak edilmesi bakımından yadsınamayacak bir öneme sahiptir.

İstanbul Sözleşmesi'nin hukuksal gücü

İstanbul Sözleşmesi, devletleri hukuken bağlayan ayrıntılı hükümler içermektedir. Bu hükümlerde tanımlanan tedbirlerin çoğunluğu yeni değildir, ancak daha önce ya hukuken bağlayıcı olmayan metinlerde yer almışlar ya da İstanbul Sözleşmesi'nde olduğu gibi detaylı ve bütüncül bir şekilde tanımlanmamışlardır.⁵⁷ Örneğin, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesinde devletin yükümlülüklerini ortaya koyan önemli bir kaynak olan AİHM içtihadı, AİHS imzacısı ülkeler için bağlayıcıdır ancak bu kararlar, ülkelerin ceza sistemlerinin şiddetle mücadeleye uygun olmasını sağlamaya yöneliktir. Şiddetle mücadelenin diğer boyutları hakkında (örneğin; kamusal bilinç artırıcı çalışmalar, kurumlararası koordinasyon vb.) yükümlülükler tanımlanmamaktadır. Ayrıca içtihadın yapamayacağı somut hukuksal değişiklik içeriğini Sözleşme ortaya koymaktadır (örneğin; cinsel saldırı fiillerinde uzlaşmanın yasaklanması).

⁵⁵ Acar ve Popa, 2016, sayfa 301.

⁵⁶ A.g.e, sayfa 302.

⁵⁷ McQuigg 2017, 6. Bölüm

İstanbul Sözleşmesi, çekinceler konusunda da oldukça sıkı bir rejim benimsemekte ve Sözleşme’de belirtilen istisnai bazı hükümler dışında hiçbir maddesine çekince konulmasına müsaade etmemektedir. Çekinceler konusundaki yaklaşımıyla örneğin CEDAW’dan dikkate değer bir biçimde ayrışan Sözleşme, geleneksel, kültürel, dini ya da başka bir temeldeki gerekçelerin, şiddetle mücadelenin önüne geçmesine izin vermemektedir.⁵⁸

İstanbul Sözleşmesi’nin bütüncül yaklaşımı

Sözleşme, şiddetle mücadeleye bütüncül bir yaklaşım getirmektedir. İstanbul Sözleşmesi, hem hukuk ve cezalandırma mekanizmaları, hem de tebdir hukukuna ilişkin mekanizmaları somut ve net bir şekilde tanımlamaktadır.⁵⁹ Sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi, rehabilitasyon, kurumlar arası koordinasyon gibi çeşitli alanlarda alınması gereken tedbirleri açıkça ifade etmektedir. Örneğin, devletlere sığınaklar, kriz merkezleri, 7/24 ulaşılabilir telefon hatları ve mağdurlar için psikolojik danışmanlık ve sağlık hizmeti sağlanması gibi yükümlülükler getirmektedir.

İstanbul Sözleşmesi’nin kapsayıcılığı

İstanbul Sözleşmesi, uluslararası hukukta bugüne kadar bilinen en geniş ayrımcılık tanımını geliştirmektedir.⁶⁰ Sözleşme’nin 4. maddesi, tedbirlerin

“cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın”

uygulanması konusunda oldukça açık bir hüküm içermektedir. Ayrıca, ev içi şiddetin çoğunlukla kadınları etkilediğini belirtmekle birlikte erkeklerin de ev içi şiddet mağduru olabileceğini kabul etmekte ve hükümlerin tüm cinsiyetlerden ev içi şiddet mağdurlarını korumak için kullanılmasına olanak tanımaktadır.

İstanbul Sözleşmesi’nin sorunlara ve çözümlere yönelik özgül çerçevesi

İstanbul Sözleşmesi, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete özellikle duyarlı hale gelebileceği durumları ele almaktadır. İstanbul Sözleşmesi, sığınma ve göç bağlamında ve silahlı çatışmalar sırasında işlenen kadınlara yönelik şiddet eylemleriyle ilgili olarak devletlerin yükümlülüklerinin kapsamını genişletmesi sebebiyle de oldukça kapsayıcı bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarafların, sığınma sürecinde toplumsal cinsiyete duyarlı prosedürler uygulamalarını gerektirmekte ve

---

⁵⁸ Ciarán Burke ve Alexandra Molitorisová, “Reservations/Declarations under the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) and Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) in Light of Sex/Gender Constitutional Debates”, *International Human Rights Law Review* 8, no.2 (2019): 188-214, <https://doi.org/10.1163/22131035-00802002>

⁵⁹ Bertil Emrah Oder, <https://sarkac.org/2021/07/istanbul-sozlesmesi-sonrasi-ne-yapacagiz/>

⁶⁰ Olga Jurasz, “The Istanbul Convention: a new chapter in preventing and combating violence against women”, *Australian Law Journal* 89, no.9 (2015): 619–627, <http://oro.open.ac.uk/46126/>

cinsiyete dayalı şiddetin, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)(2) Maddesi kapsamında bir zulüm biçimi olabileceğini tanımaktadır.⁶¹

Sözleşme ayrıca, sorunun kaynağını açıkça ifade ederek devletleri çözüm üretmekle yükümlü kılmaktadır. İstanbul Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet kavramını merkeze alarak şiddetin temelinde yatan kadınlara yönelik önyargıların ve cinsiyetçi tutumların değiştirilmesi için eğitim ve bilinç uyandırma kampanyaları başta olmak üzere mümkün olan tüm araçların kullanılmasını gerektirmektedir.

İstanbul Sözleşmesi, bağımsız bir denetleme organına sahip olmanın avantajlarını taşımaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin denetleme organı olan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO), devletlerin Sözleşme ile tanımlanan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini gözlemleyerek raporlamaktadır. Bununla birlikte Madde 69'da belirtildiği üzere "GREVIO uygun düşen ve gereken her durumda, bu Sözleşme'nin uygulamasına ilişkin genel tavsiyeler belirleyebilir".⁶² Bu sayede GREVIO, ihlallerin tespiti için bireylerin davaları mahkeme önüne getirmesini beklemeden hareket edebilen bağımsız bir organ olarak, meseleye daha geniş ve bütüncül bakabilen bir yaklaşımın benimsenmesini mümkün kılmaktadır.⁶³

Küresel normları belirleme potansiyeli

İstanbul Sözleşmesi her ne kadar Avrupa nezdinde bölgesel bir araç olarak geliştirilmişse de gerekli şartların sağlanması koşuluyla Avrupa Konseyi üyesi olmayan üçüncü ülkeler tarafından da imzalanabilmektedir.⁶⁴ Nitekim, Avrupa Konseyi ilk kez bu husustaki niyetlerini dile getirmiş olan iki Konsey dışı ülkeyi, Tunus ve Kazakistan'ı, Nisan 2020'de İstanbul Sözleşmesi'ne taraf olmaya davet etmiştir.⁶⁵ Her ne kadar her iki ülke de Sözleşme'yi imzalamamış olsa da, bu dönemde başlayan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik yeni yasal düzenlemeler geliştirme sürecinde İstanbul Sözleşmesi, sürecin takipçisi olan sivil toplum kuruluşlarına önemli bir referans noktası sağlamıştır.⁶⁶ Bu bakımdan Sözleşme, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili yasal rejimi düzenlemek ve güçlendirmek konusunda evrensel bir öneme sahiptir.

---

⁶¹ Jurasz, sayfa 629.

⁶² İstanbul Sözleşmesi madde 69.

⁶³ McGuigg 2017, 6. Bölüm

⁶⁴ Jurasz, 2015

⁶⁵ Kazakhstan and Tunisia invited to accede to the Istanbul Convention, Council of Europe, 29 Nisan 2020, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/kazakhstan-and-tunisia-invited-to-accede-to-the-istanbul-convention>

⁶⁶ Tunisia'a long haul to stop violence against women reached international recognition, EuroMed Rights, 9 Kasım 2020, <https://euromedrights.org/publication/tunisias-long-haul-to-stop-violence-against-women-reached-international-recognition/> ; Press Release: Kazakhstan moves closer to strengthening its laws and policies to combat violence against women, UNWOMEN, 23 Aralık 2020, <https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2020/12/press-release-kazakhstan-moves-closer-to-strengthening-its-laws-and-policies>

Bu noktada, ilerleyen süreçte Kazakistan'ın dünyadaki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerden etkilenecek yeni yasadaki beklenen birçok olumlu gelişmeyi taslaklarından ne yazık ki çıkardığı not edilmelidir: Aigerim Kamidola, 'Anti-gender bill' and Kazakhstan's 'catch up' with global conservative backlash, The Foreign Policy Centre, 22 Temmuz 2021, <https://fpc.org.uk/anti-gender-bill-and-kazakhstans-catch-up-with-global-conservative-backlash/>

Sonuç Niyetine:

İstanbul Sözleşmesi, yürürlükte kaldığı yıllar boyunca, kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında Türkiye'deki yasal çerçeveyi güçlendiren önemli kazanımlara vesile olmuştur. Sözleşme'ye dönülmesi, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kadınlara yönelik şiddeti ortadan kaldırma amacına yönelik samimiyetine ve devletin özen yükümlülüğünü yerine getirme yönündeki iradesine; Türkiye'nin insan haklarına saygılı demokratik bir ülke olduğuna dair doğru bir mesaj verecektir. Bununla birlikte, Sözleşme'nin dışında kaldığı müddetçe, başta 6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun olmak üzere kazanımların korunması, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda birinci öncelik olarak vurgulanmalıdır.